KULTURFESTNING I GRENSELAND

Kongsvinger festning – kaserne og kommandantbolig blir hotell

Tekst: Cathrine Lerche, sivilarkitekt MNAL
Foto: Nils Petter Dale – nispe@datho.no

Kongsvinger festning troner majestetisk på åssiden over Kongsvinger med utsikt over byen og Glomma. Festningen har aldri vært beleiret eller erobret. Nå er freden ytterligere manifestert ved etableringen av Königs Winger hotell med kurs-, konferanse- og overnattingstilbud innenfor rammene av den historiske festningen.
Kongsvinger festning er viktig i nasjonal sammenheng: Det fredede festningsanlegget er godt bevart, og bygningsmassen har høy antikvarisk verdi. Ombyggings- og restaureringsarbeidene er gjennomført med stor vekt på gamle teknikker og opprinnelig materialbruk.

Kasernen fra 1773 er oppført i to etasjer pluss to loftsetasjer

Teglbygningen til venstre er kasernen, som inneholder hotellrom. Den gule bygningen er arsenalet, som huser Black box kultur- og konferansesenter. I forgrunnen ligger indre vakt, som benyttes til booking og innsjekking

Adresse:	Kongsvinger Festning, 2213 Kongsvinger
Tiltakshaver:	Forsvarsbygg
ARK:	Lerche Arkitekter AS
RIB:	Sjåtil & Fornæss AS
RIV:	Raad AS
RIE:	Foyn Consult AS
Entreprenør:	Glåm Bygg AS og Hedmark Hus AS (generalentreprenør) mur- og pussarbeider: XK entreprenør
Leverandører:	kalkpuss: Weber og Einar Stange as teglstein: Wienerberger leire til bakerovn: HMH-cement
Ferdigstilt:	2013
Areal:	kaserne 3000 m² BTA, kommandantbolig 820 m² BTA
Konstruksjon:	Massive yttervegger i fuget tegl, utmurt bindingsverk i innervegger, betong- og tretrapper, nytt støpt dekke over originale murte hvelv mot kjeller, trebjelkelag som etasjeskiller i 2. og 3. etasje. Utført iht TEK07 m/avvik grunnet antikvariske forhold.
Materialer:	Innervegger og innside yttervegg fikk kalkpuss med limfargeemulsjon. Nye oljede furugulv på Granab lyddempende tilfarere over eksisterende gulvbord. Originalpaneler på vegger og i himling behandlet med linoljebasert maling og brannimpregnering, nye innv. dører i oljebehandlet heltre eik. Baderomsvegger i herdet glass, vinylbelegg på gulv og bakvegg i baderom.

Kasernen

Kasernen er en teglbygning fra 1773. Bygningen er oppført i to etasjer pluss to loftsetasjer og har stort sett bevart sin opprinnelige form. Den tjente som kaserne for befal helt frem til nyere tid, og senere har den vært benyttet til ulike typer overnattingstilbud for Forsvaret.

Kasernen er i dag videreutviklet til en moderne hotellbygning med 28 romslige hotellrom innenfor eksisterende bygningsstruktur. Det har i hele prosessen blitt vektlagt å gjenskape kasernepreget, samtidig som bygningen løftes inn i vår tid gjennom en grundig restaurering og modernisering. Rommene har komfortabel hotellstandard etter dagens krav og forventninger. Alle baderom er utformet som lysende glassbokser i hotellrommet, et rom i rommet som ikke endrer den opprinnelige rominndelingen. Ar-

SLAVERIET
Selskapslokale
Frokost og lunsj tilbud
PROVIANTMAGASINET/BAKERIET
Kultur konferanse
KASEMATTER
KASERNEN
Hotell/overnatting
port
KOMMANDANTBOLIGEN
Restaurant
port
Hage
INDRE VAKT
Booking innsjekking
ARSENALET
"Black box" Kultur og konferanser
KASEMATTER
LABORATORIET
Verksted med utsalg av
Kunsthåndtverk
Parkering

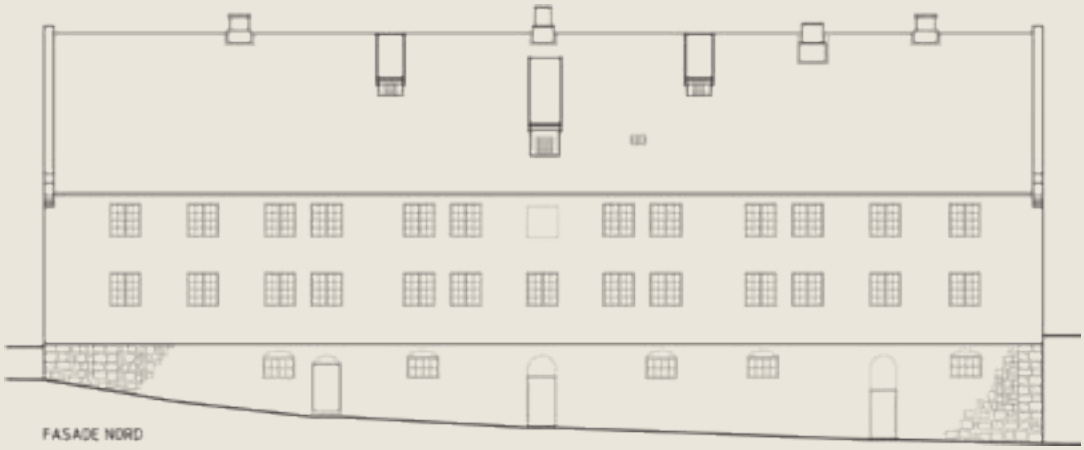

FASADE NORD

FASADE VEST

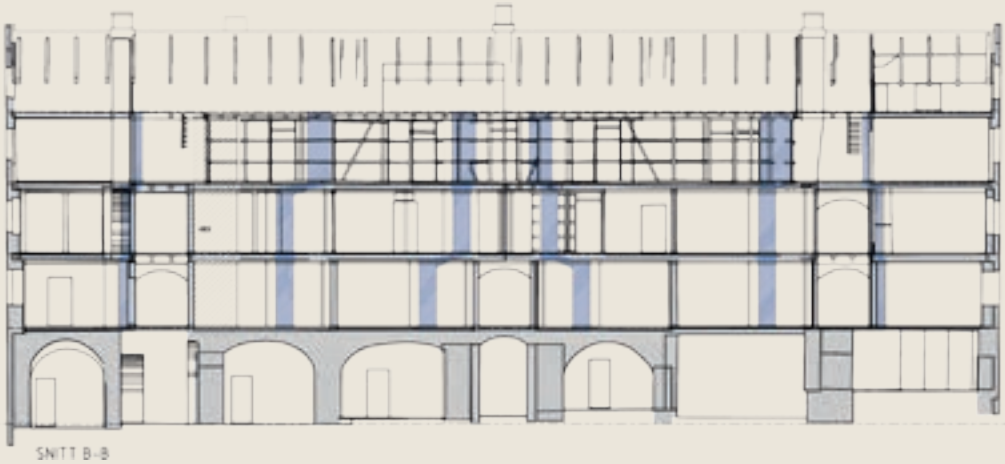

SNITT B-B

SNITT A-A

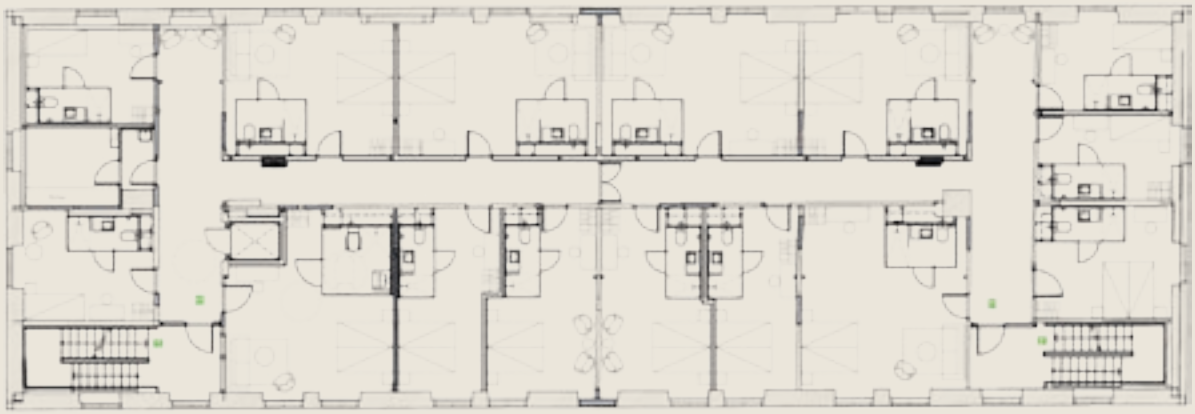

PLAN 2. ETASJE

PLAN 1. ETASJE

Alle bad er utformet som lysende glassbokser, et rom i rommet som ikke endrer den opprinnelige rominndelingen

beidene med Kasernen representerer krevende tiltak og tilbakeføring til opprinnelige materialer og behandlinger både utvendig i teglfasader og innvendig i rom og overflater. I de omfattende puss- og murarbeidene tok man i bruk gamle materialtyper og teknikker, utmurt bindingsverk med kalkpuss, massive teglsteinvegger med kalkpuss, reparasjoner og innfill i fasader med erstatningsstein, kalkmørtel og omlegging av tak med ny og gammel takstein. Rester av papirtapet som ble avdekket under mange lag med plater og kledning ble erstattet av nytt papirtapet med samme mønster (replika fantes i produksjon). Det er lagt nye massive gulvbord som del av en opphevet lyddempende konstruksjon oppå de originale dekkekonstruksjonene. Dette muliggjør fremføringer for vann og strøm i gulvet slik at slissing i vegger og himling kunne unngås.

Kasernen har universell utforming. Det er installert heis, noe som innebærer at Kasernen nå er tilgjengelig for rullestolbrukere. Hver etasje har rom med bad iht. uu-kravene. Det er tilkomst for rullestolbrukere til alle oppholds- og beboerarealer.

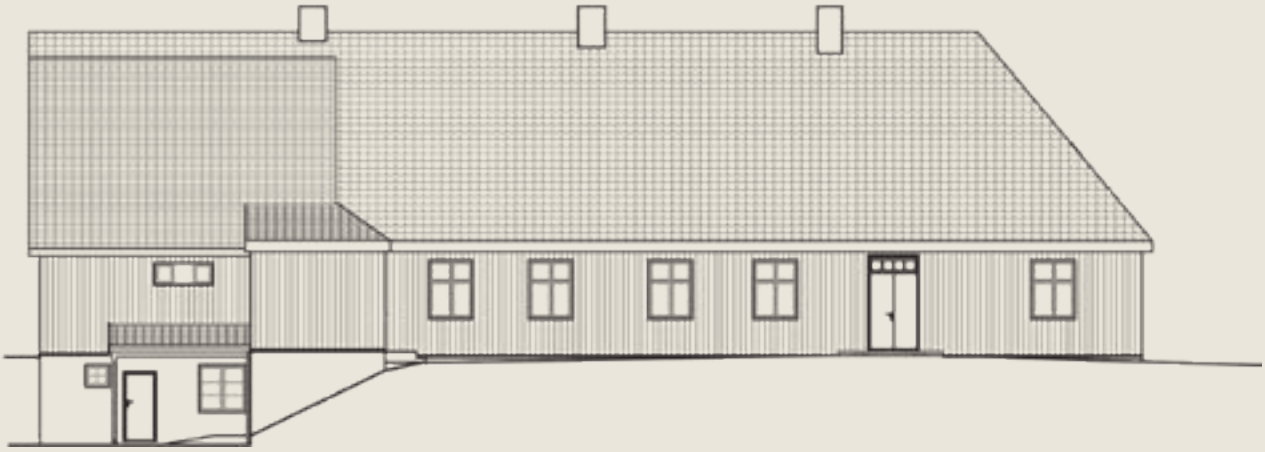

Fasade nord

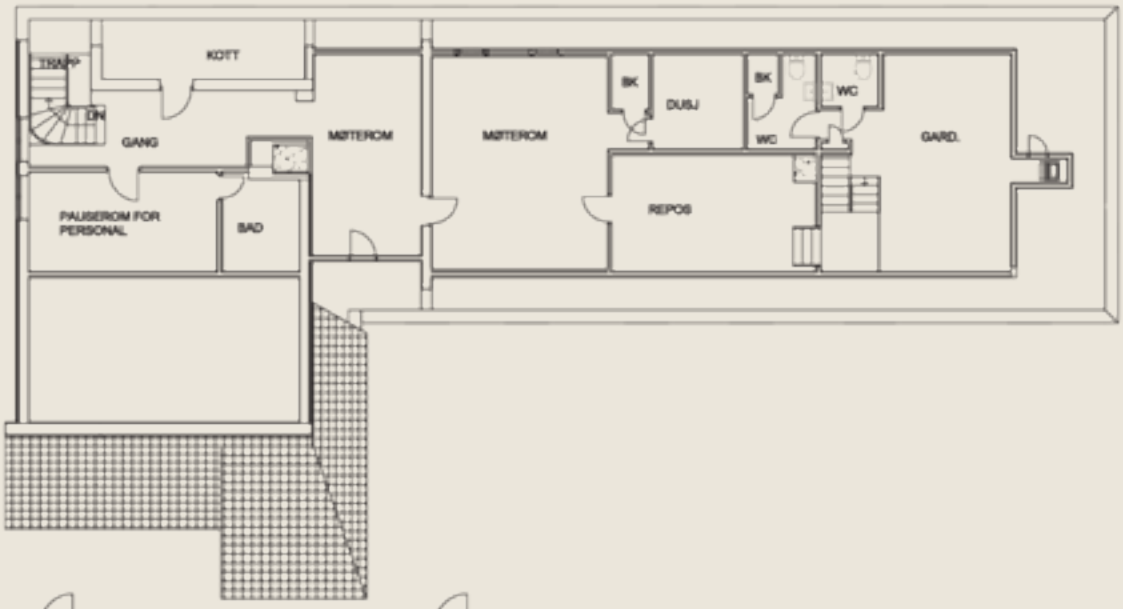

Plan 2. etasje

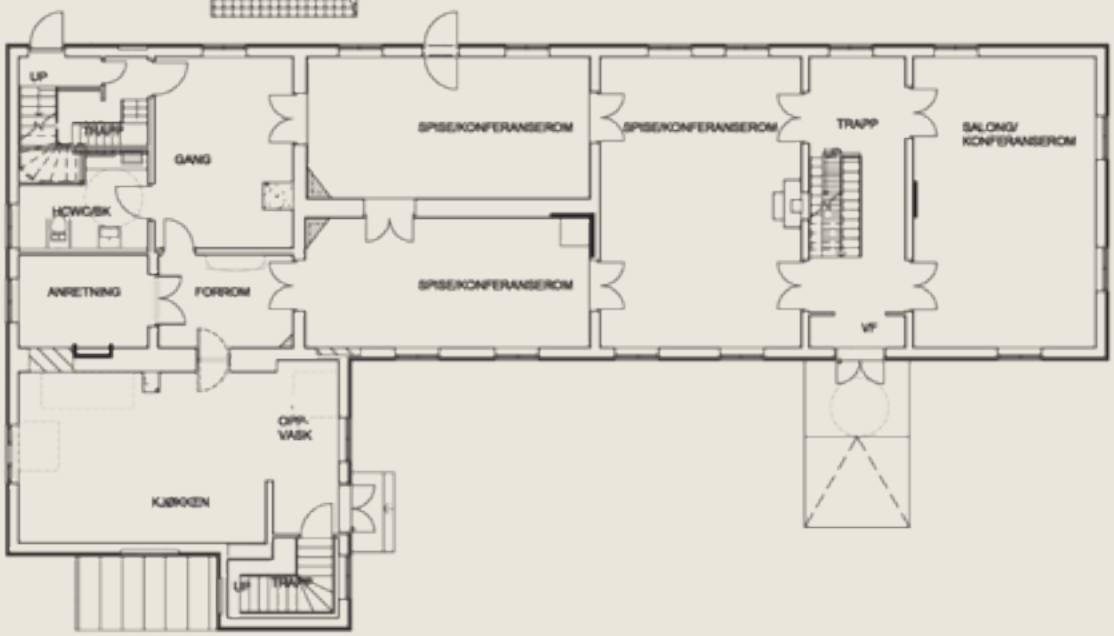

Plan 1. etasje

Kommandantboligen

Kommandantboligen på to etasjer fra 1683 er oppført i utmurt bindingsverk og lafteverk, med utvendig panel.

Bygningen var bolig for festningskommandanten og har huset mange celebriteter opp gjennom historien. Kunstneren Erik Werenskiold bodde her i sin barndom, mens hans far var kommandant på festningen. Kommandantboligen har i senere tid i hovedsak tjent som møtelokaler for kommandanten. I dag er Kommandantboligen ferdig restaurert og inngår som en del av hotell- og konferansekonseptet med restaurant og møtefasiliteter.

Det er gjennomført omfattende restaurerings- og moderniseringsarbeider med tilbakeføring og bruk av opprinnelige materialer og utførelse både utvendig på fasader og innvendig i rom og

Den ferdig restaurerte Kommandantboligen inngår som en del av hotell- og konferansekonseptet med restaurant og møtefasiliteter

Gammel hvelvkjeller er istandsatt som en del av restauranttilbudet med vinkjeller og stemningsfulle kjellerrom

på overflater. Utmurt bindingsverk er restaurert med kalkmørtel og overflatebehandlet med kalkpuss og limfarger, originale paneler er malt med linoljemaling, gammel malt tapet er restaurert og ny tapet spent opp i henhold gamle metoder.

Gammel hvelvkjeller er gjort tilgjengelig og istandsatt som en del av restauranttilbudet med vinkjeller og stemningsfulle kjellerrom med originale murte hvelv. Omfattende mur- og pussarbeider er utført med bruk av gamle materialtyper og teknikker.

Fasadearbeider er utført med utskifting av råteskadet panel og omlegging av tak med ny og gammel takstein.

Bygningen er gjort tilgjengelig for rullestolbrukere med trinnfri atkomst og innpasning av handicap-wc i publikumsetasjen.

Kongsvinger festning: Mur- og pussarbeidene

Tekst: Murmester Knut Johannesen, XK entreprenør
Foto: Nils Petter Dale, nispe@datho.no og Knut Johannesen

Gjennom rehabiliteringen av kasernen på Kongsvinger festning fikk vi virkelig føle historien på nært hold.

Bevaringen kom i stand som en del av krisepakken til regjeringen Stoltenberg. Litt synd at det måtte en krise til for å erkjenne både ansvaret for og nødvendigheten av å ta vare på våre festningsanlegg, men det har jo gitt flotte resultater.

Materialer og utførelse

Siden slutten av 80-tallet har bruk av kalkmørtler i eldre bygg vært økende. Til da hadde rehabiliteringen fulgt teknologien og ikke historien. Bruk av kalk stod for mange som fremmed og komplisert, og kalk var også vanskelig å oppdrive hos leverandørene, heldigvis med noen få unntak.

I vår bedrift hadde daglig leder erfaring fra Sør-Europa og en helt annen holdning til kalkmørtel. Han formidlet mer enn gjerne sine kunnskaper til de ansatte.

På Kongsvinger bestod oppgaven i å utbedre innvendige vegger, noen nye gulv i tegl, utbedre innside yttervegg, utvendig utkrassing og etterspekking av fuger samt utbedring av overdekninger og falser rundt vinduer.

Arbeidene startet innvendig, plan 2, hvor alle innvendige vegger er av bindingsverk og tegl, pusset på begge sider. Store deler av veggene var også tapetsert. Disse var i en miserabel forfatning som følge av flere år med kaldt bygg, forlatt og dømt til elendighet. Dette bekrefter en erfaring gjort gjennom mange år som håndverker: Hus må leve, de må holdes varme, de må brukes, tas vare på og vedlikeholdes.

Mye treverk måtte byttes på disse veggene, mye måtte mures på nytt, alt måtte pusses. I samarbeid med arkitekt og byggherre kom man frem til løsninger som å spekke alle fuger i møtet mellom tegl og treverk for å sikre en tett fuge med god brann- og lydmotstand. Det ble også besluttet å montere svartpapp, armering og nett over alt treverk, samt tykkere pussjikt, dette for å få en sterkere veggpuss. Pussen på de gamle konstruksjonene var meget tynn, spesielt utenpå treverket.

En annen utfordring var at størsteparten av våre ansatte kommer fra sydligere breddegrader, de fleste fra Polen. Vi utpekte en liten, fast gjeng som bodde på stedet hele uka. Daglig leder påtok seg oppgaven med formidling av beskjeder og kunnskap og smittet alle involverte med sin interesse for oppgaven.

Slik gikk det altså til at Kongsvinger festning for første gang ble inntatt – i år 2010, av håndverkere fra Polen, ledet av en mann fra Kosovo, assistert av undertegnede og murmester Jan Tohje, samt et stort antall svensker fra Glåma Bygg. Teglen som ble valgt til nye gulv er fra Tyskland og kalken kommer fra Frankrike, så med dyktige håndverkere og riktige materialer kan man innta en festning på fredelig vis.

For å utbedre falser og overdekninger rundt vinduene trengte vi teglstein lik eksisterende Da var gode råd dyre, eller, i akkurat dette tilfellet, faktisk relativt rimelige. Tegl ble hentet fra innvendig del av takoppløft på loftet, plukket forsiktig ned og erstattet med moderne tegl. I innvendig, ikke synlig del av takgesimser ble steinen også erstattet. Til sammen ble det frigjort nok tegl til å løse oppgavene ved vinduene.

Nevnte vinduer, på innvendig side, har et bæresystem vi knapt har sett tidligere, se bildet i midten. Svært dype treoverdekninger, innmurt, med skrå fals med mot vinduet. Bare veggens ytterste 1-steins vange har murt overdekning.

Under arbeidene med gulvene i 1. etasje ble det også avdekket en bakerovn i et av hvelvene i kjelleretasjen. Denne ble satt i stand, og da vi skulle finne ildfast leire egnet for dette arbeidet, var det godt å ha murmester Terje Berner å rådføre seg med.

Det ble benyttet nytt papirtapet med samme mønster på vegger der gamle tapetrester ble funnet

Frigjort tegl fra 'usynlige' deler av bygningen ble brukt til utbedring

Vindu med svært dype tre-overdekninger, innmurt, med skrå fals ned mot vinduet. Ytterste 1-steins vange har murt overdekning

Hva har vi lært?

- Faktorenes orden er ikke likegyldig. Vi opplevde dessverre at man stokket litt om, slik at utbedringer ble skadet av oppgaver som kom i feil rekkefølge. Et slikt tilfelle var oppjekking av taket over 1. et. for å legge inn ståldragere, noe som forårsaket at pussen på bindingsverksveggene i 2. et. sprakk. Sårt å se, men kalkmørtel tåler mye, pussen ble utbedret så snart konstruksjonene var på plass. Et annet eksempel var innmurt bærende treverk i overdekninger over vinduer, som ble satt i stand etter at mye av veggene var pusset ferdig.
- Kostnadsberegning er vanskelig. Enhetspriser er alltid utgangspunktet, men de fleste arbeidsoppgaver endrer seg underveis. Mange undersøkelser må til før beslutninger kan tas – i samspill med alle involverte. Lærerikt for alle parter!
- Erfaring er nøkkelen, ikke nødvendigvis fra festningsverk, de er det ikke mange av, men materialerfaring, det å spille på lag med alle involverte, lytte og lære, lese disse gamle bygningene, forstå i hvilken rekkefølge ting må gjøres.
  I denne sammenheng er det på sin plass å gi murmaterialleverandørene honnør: De har fungert både som støttespillere og kunnskapsleverandører. Vi vil også berømme Forsvarsbygg, de har strukket seg langt, vist god vilje og gjort kloke valg.
- Gode løsninger koster, nye funksjoner koster, men dette kommer til å vare!
- Gamle bygninger har mange hemmeligheter, det er ikke uten videre klart hvorledes ting ble bygget, i hvilken rekkefølge. Gjennom flere hundre år har det vært mange endringer og ny bruk, noe er visket ut og borte for alltid. Man må tolke seg frem og velge løsninger som kan utføres med dagens materialer, tilpasset dagens bruk og brukere.

Med ny bruk og med den bevissthet som istandsettingen har medført håper vi at anlegget er bevart for all fremtid. Bruk gir den beste form for bevaring. Ta en tur til Kongsvinger festning – prøv gjerne en natt på det nye hotellet!

Faktorenes orden er ikke likegyldig. Utbedringer må gjøres i riktig rekkefølge.

Noe er visket ut og borte for alltid. Man må tolke seg frem og velge løsninger som kan utføres med dagens materialer, tilpasset dagens bruk og brukere